

Lackner László

Menekülés a valóságba

Hiszem, hogy mindenkinek van legalább egy különös története, amely egyetlen szikár, sziluettzerű állóképbe sűrítődött, egyetlen makacsul megőrződött tablóba; ami a legkisebb ráutalásra, könnyelmű rá gondolásra lassan felerősödik, mint kopott feketekövületes hívótáblán a múltbéli sztereotip családi fénykép; egyre erősebb, egyre tisztább lesz, hogy aztán napokig ott settenkedjen körülötted, és rátelepedjen pergő lélegzeteidre, meg-megbicsakló gondolataidra, a jövődre, az egész életedre.

Este van, magányos, komor este, az ablakot újra meg újra korbácsolják az akaratos, szeptemberi eső hosszan becsapódó szálai, egy céltudatos villám kioltja az áramot, mindent magába szív a hűvös, bársonyos sötétség, a szomszédos templom testes falán áthallik az esti mise jajgató zsolozsmája. Lehet, hogy már nem is élek – gondolom, ez a hang már a temetésem, valahol szülőfalumban, az erdőszélen. Meghalni, igen, meg kell halni ebben az idegen, kísérteties házban.

A pontos képhez hozzátartozik, hogy a kollégium félreeső betegszobájában fekszem, az első hosszadalmas, álmatlan éjszaka után, miután elsőként ide bekerültem. Koradélután, az ebédlőben az undorítóan gőzölgő sárgaborsó főzelék fölött görnyedve vettem észre, hogy belázasodtam, a félkarú nevelőtanár gyanakodva méregetett, mintha gyermekteg átverést sejtene elesettségem álarca mögött. Betegszoba – mondta, miközben bal tenyerével marokra fogta hiányzó karjának maradék csonkját.

A kollégium egykor zárt ferences kolostor volt, alapfalai méter szélesek, vizesek, salétromosak. Évszázadok ódon nyirkosságát száz meszelés sem tudta kiszívni a falak mélyéről.

Amikor beléptem a párálló, hűvös épületbe, mintha víz alá merítettek volna, egyszeriben elfogyott a levegő; rám nehezedett, nyomott lefelé a mérhetetlen boltív, már akkor, ott abban a pillanatban menekültem volna. Anyám, aki mögöttem jött, azonnal megérezte ösztönös, tiltakozó megtorpanásomat, ezért hátulról megtessékelt egy kicsit, mintha ezzel azt súgta volna, hogy ne állj meg, fiam, gyerünk, gyerünk!

Gyorsan besoroztak, itt alszol – mondták egy harmincágyas, óriási teremben, emeletes vaságyak között – itt tarthatod a ruháid, meg a dolgaidat, – álltam egy keskeny, szürke vasszekrény előtt, aminek belső ajtólapja tele volt ragasztgatva fakult képekkel: pózoló nőekkel, kócos kutyákkal és az aranycsapat néhány tagjának újságból kimetszett, szakadt fotójával.

Mihelyt lehetett, már kint ültünk a templomkertben, egy rogyadozó padon, én anyám és apám között szorongtam, leverten, egy megszeppent gyermek összes fájdalmával a lelkemben. Csak anyám volt magabiztos.

– Na, jó lesz ez kisfiam – törte meg a tétova csendet. – Majd beleszoksz.

– Nem ilyennek képzeltem – mondtam dacosan és megvetően vettem tekintetem az omladozó falakra.

– Jól van – csatlakozott apám. – Mi se ilyet gondoltunk, de mit tehetünk?

Hallgatásunkra anyám egyre ingerültebb lett.

– Tessék nekilátni holnaptól a tanulásnak, kisfiam! Van, hol aludj, kapsz jó kosztot, neked más dolgod sincsen, mint, hogy tanulj. Megértetted?

– Egyházi iskola volt, innét nem vesznek föl senkit egyetemre, de még főiskolára sem – szúrtam közbe.

– Ez nem igaz – állt ellen újra anyám. – Megkérdeztem az igazgatót, a tavalyiak közül tizenhatot vettek föl első nekifutásra. Jó iskola ez, csak próbálg meg helytállni.

Ott ültem egy ronda, idegen város gyomrában, szálkás, korhadt templomkerti padon, szüleim hamarosan indulnak haza, és nem visznek magukkal, mint ahogy azt néhány órája ábrándozva elképzeltem.

– Na, kisfiam – cirógatta meg lecsüngő fejem tetejét anyám. – Két hét múlva hazajöhetsz. Busszal egy óra az út.

– Jól van, ebből elég volt – dűnyögte apám és elindult a templom felé, majd tétován visszafordult. – Indulnunk kell, hamarosan megy a busz.

Amikor szüleim, most már sietve, elköszöntek tőlem, megkondult felettünk a templom több mázsás harangja. Temetésre szőtt, és én ezt rossz, végzetes jelnek éreztem, biztos voltam benne, hogy elvesztem. Hosszan bámultam utánuk, és ahogy egyre kisebbnek láttam őket a távolba vezető úton, úgy lettem egyre szomorúbb és elkeseredettebb. Ilyen kilátástalanul, magamra hagyottan még soha sem voltam addigi hernyócska életemben, úgy éreztem, hogy nem keltek nekik, senkinek...

A teljességhez tartozik, hogy eddig a pillanatig én csak egyetlen alkalommal szakadtam ki hazulról, két hétre, amikor a Csillebérce Úttörőtáborba küldtek rajparancsnoki képzésre. Iszonyúan nehezen éltem át a kora hajnali katonás felkeléseket, a hideg vizes mosakodásokat, a szigorúan megszabott napirendet, az örökös fel-alá masírozást. Többször is elbögtem magam a wc-én, de ott legalább két kezemen meg tudtam számolni, hogy mikor, hány nap elteltével utazhatok haza. A mostani helyzet kilátástalanságát az idő beláthatatlansága adta, olyan messzinek látszott a vége, hogy talán addig én nem is élek – gondoltam, és ilyenkor fojtogatóan összeszorult a torkom és hányingert keltő görcs állt a gyomromba.

A betegszoba hosszú, alagútszerűen keskeny helyiség, végig a templom fala mellett húzódott, azt mondták, egykor ez volt a kolostor templomba vezető folyosója, az apácák ezen át vonultak gyónni, meg misére. Mindezt csak később mesélték, azon a második szörnyű éjszakán, egyedül abban a súlyos kriptában én csak a templom félelmetes közelségét és visszhangját éreztem bizonyosan.

Gondoltam, kimenekülök, akárhová, csak itt ne kelljen szenvednem, de nem ismertem egy embernyi szögletet, egy szobányi befogadót, biztos menedéket. A hálóba nem mertem visszasettenkedni, egy emelettel lejjebb volt, féltem végiglopakodni a sötét, zezugos folyosókon és attól is tartottam, hogy eltévedek, vagy felébresztem a hálótársakat, és hát arra is gondoltam, hogy tiltja a házirend, tilos éjszaka önhatalmúlag mászkálni az épületben.

Éjfél lehetett, a templomban már rég megkövesedett a csend, amikor hangtalanul kinyílt az ajtó és belépett egy karcsú, barna, hosszú hajú lány, fehér apáca ruhában. Megállt felettem, kezét összekulcsolta a dereka előtt, és nagy részvét teli, barna szemmel lenézett rám. – Mi baj?

Rámeredtem, elképzelni nem tudtam, honnan kerül ide, talán ő az, akit a templom előtt láttunk, nem tudtam, fel kell-e ugranom, vagy elég csak felülni, mindenesetre könyékkel felnyomtam magam az ágyon.

– Maradj csak – helyezte vissza vállamat a párnára, két fehér, könnyű kis kezével. – Beteg vagy, nem?

– Igen – préseltem ki magamból, a hangom vékonyka és rekedtes volt.

– Még mindig lázas vagy? – terítette be hűvös, de cirógató tenyerével a homlokom. – Mintha már csilapodna. – Újra rám nézett, szeméből nyugtató melegség és biztonság áradt. – Vannak fájdalmaid?

– Nincsenek – motyogtam. – Csak...

– Csak? – ragadta meg a félbemaradt mondatomat.

– Iszonyú egy hely.

– Félsz?

– Hát, itt ki ne félne?

Féloldalt fordulva, szemben leült az ágyam szélére, megéreztem valamit testtelen lényének langyos sugárzásából. Most már biztonságban éreztem magam.

Felém nyújtotta a kezét. – Ha akarsz, megfoghatod.

– Szeretném – sügtam felé, és boldogan átfogtam vékony, hosszú ujjainak csokrát. Most már meleg volt, szinte forró és lüktetett, mintha a szíve egyik erecskéje nyúlt volna le odáig.

– Nagyon szép vagy, miért lettél apáca? – kérdeztem váratlanul, és most már tudom, udvariatlanul is.

– Ugye, azt hiszed, hogy csak a csúnya lányok mennek apácának, akik nem kellene a férfiaknak? – Kivárt, fürkészte a szemem, de azt hiszem, nem várt tőlem választ. – Ez elhivatottság, a mi vőlegényünk Jézus Krisztus és Istent szolgáljuk. A szépség külsőség, a küldetés pedig belülről fakad. Érted, ugye?

– Igen – mondtam és szégyelltem magam. – Ugye nem bántottalak meg?

– Nem. Megszoktam már.

– Bocsáss meg – susogtam és ajkamhoz emeltem szikár kézfejét. Hosszan megcsókoltam, majd egyenként sorba szedve, sok apró puszit nyomtam az ujjai végére.

– Jaj, ezt ne – kérlett, de nem húzta el a kezét.

– Hogy kerülsz te ide, az apácarendet felszámolták.
 – Engem itt felejtettek. Fent lakom a második emeleten, a folyosó végén, a kis vezeklőcellában.
 – Büntetésben vagy?
 – Igen.
 – És miért?
 – A főnökasszony áthelyezett egy ausztriai kolostorba, de nem mentem el. Ugyanaz a bűnöm, mint neked. Nem akartam engedelmeskedni.
 – Egyformán vétkezünk – lelkesedtem. – Gyere, feküdj ide mellém.
 – Nem szabad – szorította össze az ujjaimat.
 – Csak így, ruhástól – kérleltem gyerekesen.
 – Jó, nem bánom – hagyta rám és lassan hátradőlve mellém ereszkedett. – De megnyugszol, ugye?
 – Igen – mondtam és óriási elégtételt éreztem, hogy kérésemet teljesítette. – Ugye, nagyon fiatal vagy?
 Alig vagy idősebb nálam?
 – Jaj, gyermekem. Hetvenkettő múltam.
 Hirtelen felültem és egészen közelről az arcába bámultam. A félhomályból egy öreg, aszott, pergamen-szerű arc bontakozott ki, de a tekintete tiszta volt és kedves. – Feküdj vissza és aludj, hamarosan reggel lesz – mondta. – Menned kell iskolába.
 Még mindig nem tértem magamhoz ettől az átváltozástól. A láz tette volna...
 Reggel fél hétkor az ajtóból még visszánéztem a fehér vaságyra, talán az apáca lábnyomát, érintésének hűlt helyeit kutattam, aztán hanyatt-homlok menekültem le a hálóba. A társaim már túl voltak a mosdás-on, én is összekaptam magam és rohantam az alagsorba. A reggeliért álltunk sorba, amikor nesztelenül mögém lépett a félkarú nevelőtanárné. – Na, ugye mondtam, hogy szimulálsz?
 Nem akartam válaszolni, élénken nyomakodtam előbbre a hevenyészett sorban, hogy mielőbb merít-senek nekem is a gyanúsán fekete, gözőlgő, brómmal kezelt kávészerű lötytyből.
 A gimnázium száz éves, neoklasszicista épületben működött, és mintha áterjedt volna valami ide is a kollégium ódon, állott párájából. A kis községi iskola után egy kolosszeumba vetődtem, olyan sokan vol-tunk, hogy nem is emberek közt, hanem hömpölyögve áramló, idegen hústömegben csapódtam ide-oda. Tengerbe pottyant hajósinas érezhet hasonlót, amikor az árboc eltűnik a végtelen víz mindent magába szí-vő horizontján. Ismét csak meggyőződtem arról, hogy nekem itt semmi keresnivalóm.
 Az osztály, az I. B., amely harminc fős létszámával igazán lehetett volna megnyugvásom első biztos közege, a sok ismeretlen arccal, hivalkodó öltözékek divatbemutatójával azt sugallta, hogy itt is nagyon körön kívül vagyok. Amikor néhány tétova jobbra-balra jövés-menés után egy fiúcsoportnál lehorgonyoz-tam, abbamaradt a beszélgetés, nagy, fehér, csodálkozó szemű arcok bámultak rám. – Mi van surmókám? Te falusi vagy, ugye? – kérdezte az egyik. – L.-ből jöttem – válaszoltam kis büszkeséggel és valami biztatót vártam. – Ez a városi srácok zártkörű klubja – folytatta gúnyosan egy másik. – Nem látod? Na, tágulj innét.
 A szilencium – ahogy a kötelező tanórát nevezték a koleszban – azzal telt, hogy szövögettem a tervet, miként tudnám meggyőzni anyámat (és apámat), hogy innen a lehető leghamarabb kimenekítsenek. Kézenfekvőnek tűnt a bukás, de belegendoltam, hogy ahhoz legalább fél év, a végleges eredményhez egy egész iskolaév kellene. Én addig nem bírom ki, írtam le most már egy füzetbe, amely ettől kezdve me-nekülési terveim naplója lett. Le van írva, – gondoltam – ez már szentírás, ezen csak a világ egyetlen és mindenható ura változtathat, de ő meg minek tenné, hiszen velem van, csak egyelőre nem tudja kimutat-ni. Aztán teltek az oldalak mindenféle naiv, partizán meg rabló-pandúr történetekre emlékeztető rajzokkal, képregény szövegekkel, a legsziporkázóbbnak azt találtam, amikor L.-ből ideszökő Lajos barátom éjjel, le-pedőcsíkokból font hágcsón örökre megszöktet a lábszagos, (törlés) harmincágyas hálóból, és az éj leple alatt, egy rozoga kerékpáron, a kertek alatt ketten, felváltva tekerünk hazáig.
 Vacsorára csengettek, becsuktam a naplót és jól elrejtettem fiókom legbelső falához nyomkodva, álcá-zásul két pár bűdös zoknit és egy taknyos zsebkendőt gyömöszöltem elébe.
 Éjjel meglepően gyorsan elaludtam, mintha naplóm, szabadulásom megváltó zászlója terült volna rám, akár egy biztonságos takaró. Azt még érzékeltem, hogy egy pillanatra benyitott az apáca, az ajtó részében

rám mosolygott, de látva álom előtti szendergésemet, megnyugodva intett, hogy csak így tovább és hangtalanul távozott.

Másnap a németóra azzal az elhibázott és lehetetlen ötlettel kezdődött, hogy a tanár kiszólitott felelni. Magabiztos volt, valószínűleg német nyelven beszélt, és a végén kérdőleg felvitte a hangsúlyt. Én szerettem volna vele közölni, hogy nekem tegnap az egész életemet alapvetően meghatározó sürgős tenivalóim akadtak, ezért a német leckével egyetlen pillanatig sem állt módomban foglalkozni, de miután németül kellett volna válaszolnom, úgy gondoltam, stílustalan volna ebben a helyzetben egyszerű, a legbutább által is érthető magyar nyelven előadni monológomat. – Nicht, nicht – nyögtem, hogy legalább tudtára adjam annak az értetlen, langaléta embernek, minden látszat ellenére tudom, hogy miről van szó, bennem bőségesen van igyekezet, csak ebben a helyzetben... nem alkalmas...

Ezzel szemben ő a sok stréberrel teletűzdelt, feszülten figyelő osztályhoz fordult, sejtéseim szerint azt tudakolta, akar-e valaki itt nyomban helyettem felelni. Legalább tíz kar nyújtózott a magasba, végül egy kis, sovány gyerek pattant föl (amolyan koravén okostojás), és mintha verset mondana, hadarni kezdett, én pedig álltam, csak álltam, amint levegőt vett, gyorsan, helyeslő arccal bólogattam, és most már egyre erősebben tudtam, hogy valahol az égiek akaratán velem valami szörnyű tévedés történt, nagyon rossz és méltatlan helyre toloncolt meggondolatlan sorsom.

A következő délutáni szilencium ismét menekülési útvonalam fárasztó építgetésével telt el, míg az előző napon a haditerv stratégiai, addig ezen a napon a taktikai elemeit (az ördög a részletekben szunnyad) vázoltam fel. Bizonyos pontokon aprólékosan kidolgozott, színezett rajzokkal igyekeztem még szemléletesebbé tenni a kulcsfontosságú mozzanatot.

A másnapi németórán ismét óriási hibát követett el Deutsch tanár úr (felháborító, hogy valaki kétszer egymás után is hibázzon), nyilván figyelmetlenségéből, vagy mert összetévesztett valakivel, újra engem szólított ki a táblához. Ilyen méltatlanság után az már csak természetes, hogy meg sem szólaltam, így aztán láthatóan mindketten azon a véleményen voltunk, hogy jobb, ha gyorsan túl leszünk a dolgon; ő elegánsan elkérte az ellenőrzőmet (kivételesen magyarul), és beírta immáron második elégtelenemet. Alig egy óra múlva a világ legfelelősebb tantárgyából, matematikából kaptam egyest, mert mint természetes és tudott dolog, nem volt időm elkészíteni azt a mérhetetlen sok és mások szerint is érthetetlen házi feladatot.

Haza kerülésem tervének kidolgozása közben a legnagyobb dilemmát az okozta, miként tudom úgy felépíteni, hogy egyértelműen kiderüljön, miszerint én nem vagyok ide való, de ugyanakkor, ha akarnám, füttyörészve, fél lábon ugrálva is el tudnám végezni ezt a kis vacak gimnáziumot, magyarul blamázs lenne arra építeni, hogy tök hülye vagyok, ami ettől függetlenül még lehet igaz is. Egyik változat szerint el kell érnem, hogy otthon sajnáljanak meg, lássák be, hogy itt minden elviselhetetlen, ha tovább kell csinálnom, csak idő kérdése és belepusztulok. A következő ötlet szerint nyilatkozatot kérnek a tanároktól, mindent betetőzve az igazgatótól, amely arról biztosítaná szüleimet, hogy messze az átlagot meghaladóak szellemi képességeim, csak pont ez az egyetlen iskola valahogy nem fekszik különleges és rendkívüli egyéniségemnek. Felmerült még, hogy minisztériumi engedéllyel fél év (esetleg három hónap) alatt el kellene végeznem ezt a kis kócos iskolát, és hipp-hopp letenni az érettségit, de rá kellett döbbernem, hogy nekem a három hónap hosszú idő, és hát végeredményben ebben van a legnagyobb kockázat, mert nem lehet kizárni a sunyi tanárok eleve adott rosszindulatát és gáncsoskodását (lásd: némettanár). Legegyszerűbb és leggyorsabb megoldásnak az öngyilkosság tűnt. Igen ám, de melyik az a formula, amelyről nem derül ki, hogy nem a meghalás volt a szándék, hanem a megrettentés, és adott esetben ki tudja megjósolni, hogy hányadik emeletről kivitelezett ugrás nem okoz halált, de még maradandó egészségügyi károsodást sem. Mert hát ki a fene tudna tévészerelő lenni sántán, bicegve, törött gerinccel toló kocsi ülve, esetleg hülyére zúzott koponyával, esetleg vakon, netán fej nélkül?

Mire idáig jutottam, alig három hét alatt már öt tantárgyból álltam tutti bukásra, egyenként 2-3 egyes-sel megterhelten. Haditerv ide, haditerv oda, vannak itt súlyos érvek (és pillanatok), így aztán elérkezettnek láttam az időt, hogy táviratilag azonnal magamhoz rendeljem a kollégiumba a szeretett szüleimet: „Érdekemben azonnal gyertek. Fiatok.”

Két nappal később ugyanazon a padon, mint ahol legutóbb kuporogtunk és ugyanabban a felülési sorrendben vártam most már az egyetlen és megváltó ítéletet. Anyám sápadtan, fészkelődve forgatta az ellenőrző könyvem, amibe még a jegyek mellé egy: „Többszöri figyelmeztetés ellenére órán naplót írt, figyelés helyett. Baloghné” beírás is igyekezett alátámasztani totális alkalmatlanságomat.

– Még egy kettesed sincs. Ez szörnyű – nézett rám szúrós szemmel anyám. – Megkérdeztem a kolégium igazgatóját, azt mondta, végigdolgozod a tanórát. Mi a baj, édes fiam?

– Itt nem lehet tanulni – nyögtem.

– Miért?

– Mert mocorognak, suttognak, zörögnek – folytattam.

Apámra nézett. – Most mondd meg, ennyire hülye volna? Igaza lehet a Pálosnének, azért kapott otthon jó jegyeket, mert úttörő rajparancsnok volt. Éreztem én, hisz alig tanult.

– Ez nem igaz – fortyantam föl.

– Nem? Akkor magyarázd meg ezt! – és lábszáramhoz csapta az ellenőrzőt.

– Én itt nem tudok tanulni – ismétetem makacsul.

– Az a bumburnyák Gálos Budapestre került vegyipari technikumba, most írt levelet az anyjának, csupa négyes jegyei vannak. Hármás-négyes volt, és tessék. Te pedig, a jeles bizonyítványoddal mindenből bukásra állsz. Legalább előttük szégyellhetnéd magad.

– Az nem igaz – horkantam föl. – A Gálos olyan hülye, mint...

– ...hat pár rendőrcsizma – folytatta apám az általa gyakran emlegetett hasonlatot, aztán felemelte a hangját. – Pedig így van. Ő bizonyítani akar, te régi dicsőségedből akarsz megélni. Az nem megy, kisfiam. Új helyzetben mindenkinek újra meg kell mutatnia, mennyit ér.

– Szeretnék hazamenni – dobtam be utolsó kétségbeesésemben.

– Haza? – emelte fel a hangját anyám. – És mi a fenét csinálsz otthon?

– Elmegyek tévészerelőnek, a Tóth bácsi felvenne, szoktam neki segíteni.

– Hallod, Endre? – fordult anyám felháborodva apám felé. – A gyerek tévészerelő akar lenni. Ez minden álma. A Gálos technikus lesz, aztán ahogy ismerem, elvégzi az egyetemet is. Ő meg mint tévészerelő, egy kopott, szerszámokkal tömött táskával járja a házakat és megkérdi: van-e javítani való?

– Inast is csak a következő év elején vesznek föl – tárta szét a karját apám –, addig még legalább nyolc hónap, mit csinálsz addig?

– Mit csinálna, tanul – horkant fel anyám. – Ha megvan egy éve a gimnáziumban, csak könnyebben felveszik inasnak is, nem igaz?

A templomból kilépve közeledett felénk egy apáca. Nem nézett ránk, lehajtotta a fejét, mintha szégyellné magát. Hosszan bámultam utána, mintha tőle várnék segítséget.

Előttünk a járdán hangosan nevetgélő kollégista fiúk vonultak, mókázva, felszabadult összevisszaságban. Szüleim végig feszült figyelemmel követték őket tekintetükkel, vonásaikról irigységet és szégyent olvastam le. Miért nem vagyok köztük én is...

Anyám rám emelte bánatossá szürkült szemét: – Ezt az évet bírd ki, már a Gálos miatt is, bizonyítsd be, hogy te is vagy olyan stramm gyerek, mint az a hólyag. Micsoda szegény volna előttük, micsoda leégés az egész falu előtt, ha csak így egyszerűen kimaradnál.

Anyám ügyes taktikájának köszönhetően a rühes Gálos ugyancsak befészkelte magát az agyamba. Ez a girnyó megcsinálja, ez a senki stréberkedik, talpal, hajt, hogy megmutassa az otthoniaknak, hogy lesz valaki. Annyit azért én is érek, mint az a szaros seggű indián.

– Jó – mondtam ki csalódottan és megadóan –, de egy év után nem kell visszajönnöm ide és mehetek tévészerelőnek.

Anyám és apám szinte egyszerre vágta rá: – Úgy lesz, kisfiam.

Így lettem végül a gimnázium rendes, többé-kevésbé megbízható tanulója és négy év múltán sikeres érettségi vizsgát tettem. Elégedettségemet csak növelte, hogy Gálos az első év végén négy tantárgyból megbukott és tévészerelő inas lett Tóth bácsinál.